

oorspronkelijk artikel

Dr. H. Beukers
Afdeling Geschiedenis
der Geneeskunde
Faculteit der Geneeskunde
Rijksuniversiteit
LEIDEN

2

Van klinische avond tot Boerhaavecursus, een Leids stukje historie

In december 1983 werd in Leiden de 500 ste Boerhaavecursus gegeven. Aanleiding voor een terugblik op de ontwikkeling van de Leidse nascholing op het gebied van geneeskunde. Het startpunt vormden de jaren van de Tweede Wereldoorlog, toen het studenten-onderwijs in Leiden nagenoeg kwam stil te liggen en er vanzelf ruimte en tijd werd geschapen voor meer activiteiten op het gebied van vervolgopleiding en nascholing. Dr. Harm Beukers schreef een speciaal boekje over de geschiedenis van de Boerhaavecursussen. In onderstaand artikel laat hij die geschiedenis in vogelvlucht zien.

De sluiting van de Leidse Universiteit op 27 november 1940 betekende een vermindering van de onderwijstaak van de geneeskundige faculteit. Examens konden nog tot 20 november 1941 worden afgelegd. De Decaan, prof.dr. E. Gorter, stelde voor de vrijkomende tijd te gebruiken voor de opleiding van co-assistenten en specialisten. Daarmee zou het Academisch Ziekenhuis een wetenschappelijk centrum blijven en niet degraderen tot een 'streekziekenhuis'. Op voorstel van een commissie bestaande uit de hoogleraren J.A.J. Barge (anatomie), P.H.G. van Gilse (keel-neus-en oorheelkunde) en W.A. Kuenen (inwendige geneeskunde) werd op donderdag 29 januari 1942 de eerste avondbijeenkomst gehouden. Eerst werden van 7.15-8.00 uur patiënten gedemonstreerd en vervolgens hield prof. Barge van 8.15-9.00 uur een voordracht over de 'Topographische anatomie van den zuigeling'.

In het kader van de hervorming van

het onderwijs besteedde de Faculteit der Geneeskunde ook na de Tweede Wereldoorlog veel aandacht aan het voortgezette medische onderwijs. Men vond 'herhalingsonderwijs' na elke 6 jaar praktisch noodzakelijk zowel voor de huisarts als voor de specialist. Na overleg met het Medisch Contact, de verzetsorganisatie van artsen, werd besloten de 'voordrachtsavonden' niet meer te beperken tot de hoogleraren en de wetenschappelijke staf, maar de artsen uit Leiden en omgeving uit te nodigen. Een commissie onder voorzitterschap van prof. van Gilse werd in 1945 met de voorbereiding van deze avonden belast.

Intensief contact

Begin december 1947 kreeg de faculteit een mondeling verzoek van artsen uit de stad om een 'artsencursus resp. klinische avonden' te organiseren. De faculteit wilde de organisatie graag in eigen handen houden. Een commissie bestaande uit de hoogleraren Van Gilse, Mulder (inwendige geneeskunde) en Gaillard (experimentele histologie) moest een zodanig plan maken dat 'een intensief contact tussen de artsen uit de staf en de verschillende faculteitsleden in stand blijft'.

Unaniem kwam de commissie tot de conclusie dat het mogelijk was eenmaal in de vier weken een bijeenkomst te beleggen waarbij voor de huisartsen relevante zaken zouden worden behandeld. Bij toerbeurt zou elke afdeling een avond verzorgen. Mulder en Gaillard gingen nog een stap verder: als deze opzet zou slagen zou men ertoe kunnen overgaan een bepaald onderdeel van de geneeskunde door verschillende specialisten te laten belichten. Voor dergelijke symposia was de tijd echter nog niet rijp. Men beperkte zich voorlopig tot klinische avonden. Vrijdagavond 16 januari 1948 verzorgde de afdeling heelkunde de eerste avond. De plaatselijke afdeling van de K.N.M.G. had daarbij de wens geuit aandacht te besteden aan de volgende punten: 'Is Penicilline behandeling door huisarts verantwoord?' en 'Behandeling van

thrombose door huisarts vnl. in verband met Dicumerol en Heparine'.

Hiermee werd door de faculteit een begin gemaakt met de bijscholing van artsen uit de stad en de omtrek. Tot grote tevredenheid van het kringbestuur van de K.N.M.G. werden deze klinische avonden door prof. Gaillard georganiseerd. Ook al vroeg deze laatste zich 'gezien de minimale belangstelling' wel eens af of de voortzetting van deze activiteit zin had.

Verplicht of niet?

In december 1950 ontving de faculteit een brief van het hoofdbestuur van de K.N.M.G. over de organisatie van het voorgezet medisch onderwijs. Binnen de faculteit waren de meningen hierover verdeeld. Prof. Holmer (verloskunde en vrouwenziekten) vond het vergeefse moeite iets te organiseren terwijl de artsen niet gedwongen werden de cursus te volgen. Op deze wijze bereikte men niet de 'herscholing der laksen en onverschilligen'. Ook later, in een nota Voortgezet Medisch Onderwijs (3 juni 1952) zou Holmer bepleiten dat het onderwijs aan artsen verplicht gesteld moest worden. Daarentegen voelde prof. Mulder er veel voor om te beginnen op basis van vrijwilligheid.

Mulder had ondertussen met de senior staf van zijn afdeling een en ander besproken. Op de staf-vergadering van 29 november 1950 had hij definitief voorgesteld 'om de Leidse Interne Kliniek naar buiten te doen treden in de vorm van goed-georganiseerde cursussen voor internisten en orgaanspecialisten'. Verschillende van zijn medewerkers kregen de opdracht een cursus te organiseren.

Boerhaavecursussen

Toen Mulder dan ook in de faculteitsvergadering van maart 1951 op zich nam het voortgezet onderwijs met de leiders der klinieken te bespreken, kon hij vrij snel daadwerkelijk iets doen. In de

week van 2-7 juli 1951 vond de eerste Boerhaave Zomercursus voor Specialisten plaats. Tezamen met zijn medewerkers J.J. Brans en J.F.Ph. Hers organiseerde hij voor 5 deelnemers toen een cursus 'Influenza-virus-techniek' Kosten per deelnemer fl 30,--. In de loop der jaren volgden een groot aantal van dergelijke cursussen. Bijzondere aandacht verdient de cursus Cardiologie, die in april 1953 door de latere hoogleraar H.A. Snellen voor het eerst werd georganiseerd. Dit gebeurde in samenwerking met de afdeling anatomie (prof.dr. J. Dankmeijer), thoraxchirurgie (prof.dr. G.A. Brom) en anaesthesiologie (dr. L.A. Boéré). Deze eerste grotere cursus -ongeveer 40 deelnemers- heeft vele latere cursussen tot model gediend.

Het cursus-pakket onderging een uitbreiding in 1957; men sprak nu van 'Boerhaave cursussen voor Specialisten en Huisartsen'. M.W. Jongsma, directeur-geneesheer van het A.Z.L. en dr. W.R.O. Goslings verzorgden in april van dat jaar een cursus voor huisartsen. Onder de 86 deelnemers bevonden zich niet alleen artsen uit de regio, maar ook huisartsen uit Terschelling, Nijmegen en Eindhoven. Aan de orde kwamen hartklepgebreken, hoofdpijn, ontwateringstherapie, asthma en urineweginfecties. Verder werd een film over vaatchirurgie vertoond. Onder auspiciën van het Nederlands Huisartsen Genootschap werd tegelijkertijd een tentoonstelling 'Inrichting Praktijkruimte' gehouden. Een hoogtepunt was ongetwijfeld het bijwonen van een hartoperatie, waarbij de patient onder kunstmatige hypothermie werd geopereerd.

Boerhaave commissie

De bestuurders van de faculteit zaten ondertussen ook niet stil. Met het oog op de toekomst ontwikkelden zij in 1955 een '5-jaren personeelsplan' en een /25-jarenplan ruimtelijke uitbreiding'. In het kader van die plannen ontstond het idee dat in de toekomst in Leiden het zwaartepunt moest rusten op het 'post-graduate' onderwijs. Uit een enquête uit 1957 van de commissie

'Toekomst Faculteit' bleek dat vrijwel iedereen voelde voor het organiseren van 'nascholingsonderwijs'.

Langzamerhand was er een vrij groot aantal cursussen die slechts ten dele gecoördineerd waren. Er bestond behoefte aan integratie. Een apart orgaan kon tevens een centraal financieel beleid voeren, overleg plegen bij de organisator, sprekers uitnodigen en documentatiemateriaal vervaardigen. Tot dat doel stelde de faculteit op 1 juli 1957 de Boerhaave Commissie voor Voortgezet Medisch Onderwijs in. Het bestuur werd gevormd door prof. dr. J. Mulder (voorzitter), M.W. Jongsma (secretaris), dr. L.A. Boéré (penningmeester), prof. dr. J. Dankmeijer, dr. W.R.O. Goslings en L. Kuenen.

De faculteit der geneeskunde had hiermee de plicht erkend het voortgezet geneeskundig onderwijs als een vaste taak te beschouwen. Dat die taak met succes ter hand genomen is, is wel gebleken. In 1958 bedroeg het aantal cursussen 10, in 1982 50. Het aantal cursisten steeg van 713 in 1952 tot 5.528 in 1982.

Zonder aan de betekenis der overige bestuursleden te kort te willen doen, moet gezegd worden dat twee leden uit de eerste commissie een belangrijke bijdrage tot dat succes hebben geleverd. In de eerste plaats prof. Mulder. Tot zijn overlijden in 1965 is hij de animator, de drijvende kracht van de Boerhaave Cursussen geweest. Steeds zorgde hij ervoor dat de kwaliteit naar inhoud en organisatie gehandhaafd bleef. Daarbij hield hij zijn mede-commissieleden steeds voor dat voor een goede opbouw van cursussen 'private enterprise moet prevaleren boven teveel uitgewerkte instructies'.

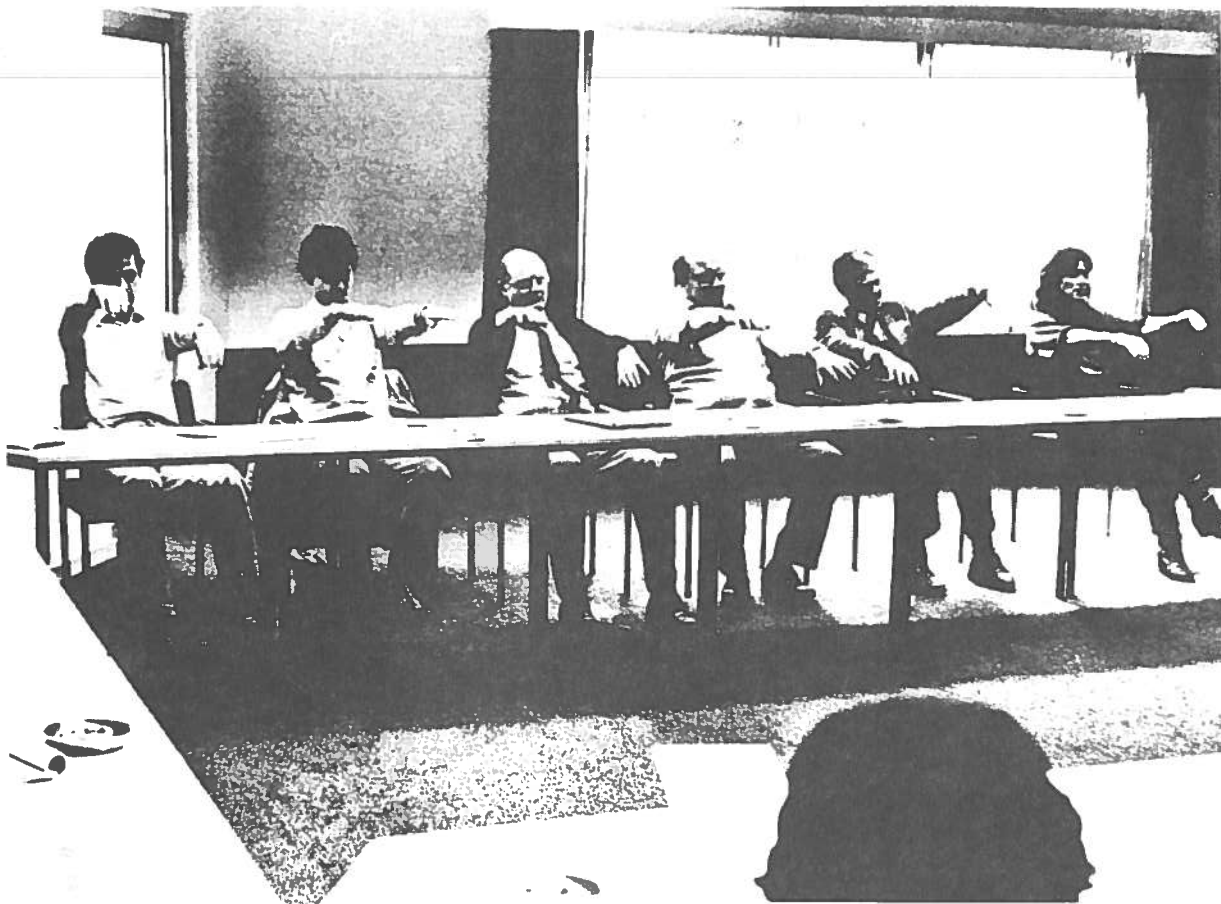
De geweldige groei die de Boerhaave Cursussen hebben kunnen maken, werd mede mogelijk gemaakt door de heer Jongsma, de toenmalige geneesheer-directeur van het Academisch Ziekenhuis. Hij maakte het mogelijk dat de administra-

tie van cursussen in belangrijke mate kon steunen op de personele en ruimtelijke voorzieningen van het Academisch Ziekenhuis. Ook bij het verzorgen van de sociale activiteiten- ter bevordering van de informele contacten tussen docenten en deelnemers- was het ziekenhuis vaak betrokken. Daarnaast mag niet vergeten worden de rol die Jongsma speelde bij de organisatie van de jaarlijks terugkerende cursussen voor huisartsen. Hierbij dient de cursus 'Arts en verpleegkundige in het ziekenhuis' te worden genoemd. In november 1969 namen 325 personen hieraan deel, bij de herhaling in juni 1970 was dat record-aantal van 722.

Vernieuwing

In de loop des tijds werd onder de verschillende voorzitters (Mulder, Dankmeijer, Kuenen, Querido, Daems) een groot aantal activiteiten ontplooid. Zo vond in 1970 een fusie plaats tussen de Boerhaave Commissie en de Commissie voor de cursussen Methoden van Medisch Biologisch Onderzoek. Nadat aanvankelijk de twee fuserende commissies als afzonderlijke secties bleven voortbestaan, gingen ze in 1976 geheel op in één Centrale Commissie, bijgestaan door een adviesgroep.

Uiteraard probeerde men het cursuspakket te vernieuwen en aan te passen. Daarbij beperkte men zich niet alleen tot zuiver geneeskundige onderwerpen; zo werd tot driemaal toe een internationale cursus 'Medical Education', georganiseerd. Ook werden met buitenlandse organisaties bijeenkomsten belegd zoals in 1974 met The New York Academy of Sciences ten behoeve van een internationale conferentie over immunofluorescentie. Nederlandse organisaties maakten graag gebruik van de kennis van de Boerhaave Commissie om in hun regio cursussen te organiseren. Zo werden op verzoek van de Van Hoytema Stichting en van de Contactgroep Zuid-Limburgse Ziekenhuizen in 1969 en 1970 cursussen in Enschede en Heerlen herhaald. Deze activiteiten beperken zich

Praktische oefening tijdens de cursus Hypnose in de medische praktijk
(september 1983) (foto:Ringers)

Deelnemers aan de 7e Boerhaave Cursus Cardiologie (april 1961). Organisatoren
prof.dr. H.A. Snellen(1), prof.dr. A.G. Brom(2), dr. L.A. Boéré(3) en prof.dr.
J.A. Dankmeyer(4).

niet alleen tot Nederland. Van 1968-1972 werden door L. Kuenen 5 cursussen in Suriname georganiseerd. In 1970 en in 1974 werd een Boerhaave Cursus in Indonesië belegd.

Daarnaast werd veel aandacht besteed aan de publicatie van de symposia. Naast afzonderlijk gedrukte monografieën, verscheen in 1969 als eerste boek Human blood coagulation in de Engelstalige Boerhaave Series. In 1980 kwam de Nederlandstalige pendant onder de titel Boerhaave Cahiers.

In dit vrij vluchtige overzicht is een indruk gegeven van de ontwikkeling van de Boerhaave Cursussen in Leiden. Mulder heeft er in het eerste jaarverslag van de Boerhaave Commissie (1958) niet veel naast gezeten toen hij schreef: 'Voor een bloei bereikt is, mag zeker nog op 25 jaar gerekend worden'.

Prof.dr. J. Mulder (links) tijdens de bezichtiging van de tentoonstelling bij de eerste Boerhaave Cursus Cardiologie (april 1953)

M.W. Jongsma, directeur-geneesheer van het Academisch Ziekenhuis Leiden (1956-1971)